

Miljøministeriet
Naturstyrelsen

Natura 2000-plan 2010-2015

Pamhule Skov og Stevning Dam

Natura 2000-område nr. 92
Habitatområde H81
Fuglebeskyttelsesområde F59

Kolofon

Titel:

Natura 2000-plan 2010-2015. Pamhule Skov
Natura 2000-område nr. 92
Habitatområde H81
Fuglebeskyttelsesområde F59

Emneord:

Habitatdirektivet, Miljømålsloven, målsætninger, indsatsprogram,
Natura 2000-planer

Udgiver:

Miljøministeriet, Naturstyrelsen

Ansvarlig institution:

Naturstyrelsen Ribe
Sorsigvej 35
6760 Ribe
www.naturstyrelsen.dk

Copyright:

Naturstyrelsen, Miljøministeriet

Sprog:

Dansk

År:

2011

ISBN nr.

978-87-7091-251-8

Dato:

1. december 2011

Forsidefoto: Natura 2000-området er præget af en varieret natur.
Foto: John Frikke

Resume:

Natura 2000-plan for Pamhule Skov (N92). Natura 2000-planen skal sikre gunstig bevaringsstatus for områdets udpegede arter og naturtyper. Området og truslerne mod de udpegede naturtyper og arter beskrives, og der fastlægges målsætninger og indsatser for naturtyperne og arterne. Der foretages en strategisk miljøvurdering af planen.

Må citeres med kildeangivelse

Natura 2000-plan

Indhold

Forord	4
Natura 2000-planlægning	5
<i>Natura 2000-planen er bindende for myndighederne</i>	6
Områdebeskrivelse	6
Trusler mod områdets naturværdier	9
Igangværende pleje og genopretning	12
Tilstand og bevaringsstatus/prognose	13
<i>Vurdering af tilstand</i>	13
<i>Vurdering af bevaringsstatus/prognose</i>	17
Målsætning	19
<i>Overordnet målsætning for Natura 2000-området</i>	20
<i>Konkrete målsætninger for naturtyper og arter</i>	21
<i>Modstridende interesser</i>	23
Indsatsprogram	23
<i>Generelle retningslinjer</i>	24
<i>Konkrete retningslinjer</i>	25
<i>Forslag til mulige virkemidler</i>	26
Sammenhæng og synergi med vandplan	26
Strategisk miljøvurdering	27
Bilag 1 Kort over Natura 2000-områdets placering og afgrænsning	
Bilag 2 Opsummering af Natura 2000-planen og mulige virkemidler	
Bilag 3 Væsentlige naturforvaltningsmæssige opgaver	
Bilag 4 Miljørapport for Natura 2000-planen	

Foto: Claus Bjørn Larsen

Danmarks VIP-natur får egen bodyguard

Hvad har Skagens Gren, Silkeborgskovene og det Sydfynske Øhav til fælles? Eller klokkefrøen, fiskeørnen og gråsælen? De er alle en del af Danmarks særligt værdifulde natur, som vi er forpligtet til at passe godt på. Det samme gælder strandengen, højmosen og boblerevet. Natura 2000-områderne er et netværk af naturområder i EU, der indeholder særligt værdifuld natur set i et europæisk perspektiv. Natura 2000 skal sørge for, at alle 27 EU-lande drager omsorg for egne truede dyr, planter og natur.

Danmark har i alt 246 Natura 2000-områder. Hvert område får nu sin helt egen naturplan, der skal fungere som bodyguard. Det er i alt for mange år gået tilbage for naturens mangfoldighed. Nu skal planerne sørge for, at staten, kommuner og lodsejere drager omsorg for de naturtyper og plante- og dyrearter, der er truede sårbare eller sjældne i EU.

Ny natur på vej

Naturplanerne er den hidtil største naturindsats, der nogensinde er sat i værk i Danmark. Budgettet er ca. 1,8 mia. kroner og vil i stor udstrækning blive finansieret af EU's landdistriktsmidler. Den planlagte indsats dækker ca. 1.600 km², hvoraf de 40 km² er ny natur.

Der er planlagt hundredvis af nye vandhuller, som vil sikre levesteder for padder som klokkefrøen og vandsalamanderen. 200 km² løvskov skal beskyttes mod rydning, og flere hule, gamle og døde træer vil give levesteder for svampe, flagermus og insekter. Fiskeri på havet skal reguleres, så de unikke danske boblerev sikres mod at blive ødelagt af fiskeredskeer, og danske højmoser skal igen have mulighed for at få det bedre. Lige nu er de truet af udtørring og tilgroning. Med naturplanerne skal der ryddes krat og buske og gives bedre og mere naturlige vandforhold.

Tilbagegangen stoppes

Som ny miljøminister er jeg glad for, at vi nu har en plan for at stoppe naturens tilbagegang i Natura 2000-områderne. Der må ikke ske yderligere skade på naturen. Planerne har været for længe undervejs under VK-regeringen. Natura 2000-områderne blev udpeget i årene 1998-2004, og tilbagegangen skulle være standset allerede sidste år.

Danmarks nye SRSF-regering vil føre en mere aktiv og fremsynet naturpolitik. De 246 Natura-områder har nu hver en bodyguard, mens regeringen laver en plan for hele Danmark. Naturplan Danmark skal sætte ambitiøse mål – ikke blot for den natur som findes i Natura 2000-områderne, men for hele den danske natur.

Lad os så komme i gang !

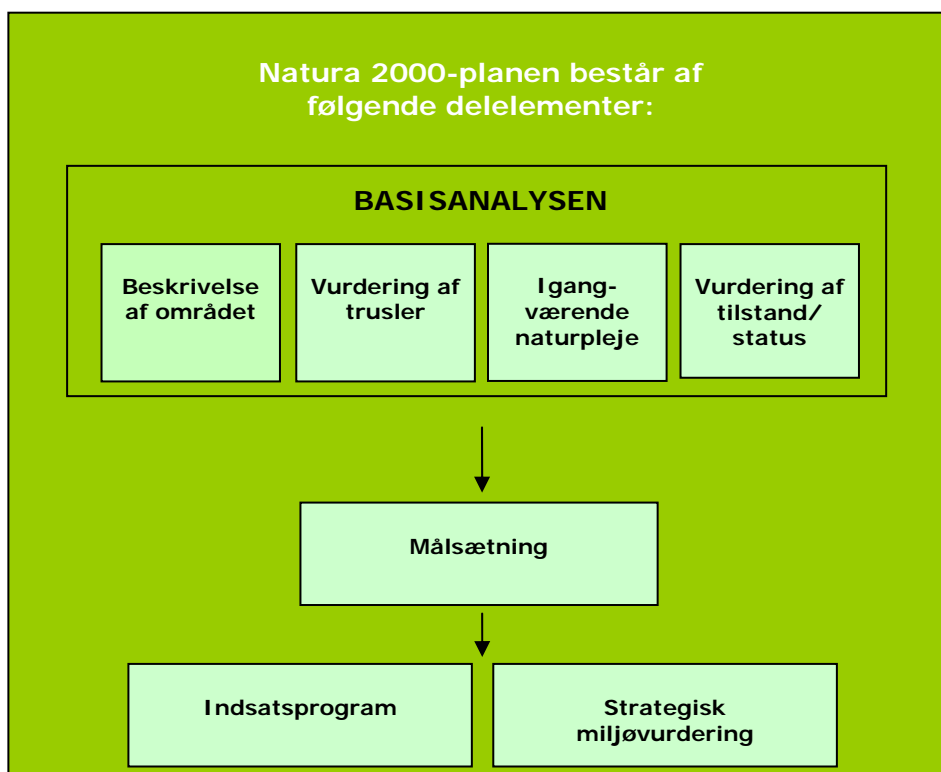
Med venlig hilsen
miljøminister Ida Auken

Natura 2000-planlægning

EU's Natura 2000-direktiver (Fuglebeskyttelses- og Habitatdirektiverne) forpligter Danmark til at gøre den nødvendige indsats for at sikre eller genoprette en række sjældne, truede eller karakteristiske naturtyper og arter. Gennem en målrettet indsats i de udpegede Natura 2000-områder bidrager Danmark til at sikre den europæiske natur og dens mangfoldighed.

Med henblik på at prioritere den nødvendige indsats udarbejder Naturstyrelsen en Natura 2000-plan, der dækker hvert af de udpegede beskyttelsesområder. Natura 2000-planen er en sammenfattende plan, som både indeholder Natura 2000-skovplan for de skovbevoksede fredskovpligtige arealer og Natura 2000-plan for øvrige områder samt arter.

Planen omfatter "udpegningsgrundlaget", dvs. de naturtyper og arter, som området er udpeget for. Natura 2000-planens indhold er vist i figur 1.

Figur 1. Opbygning af en Natura 2000-plan.

Natura 2000-planen er bindende for myndighederne

Natura 2000-planen er bindende, således at alle myndigheder i deres arealdrift, naturforvaltning eller ved udøvelse af deres beføjelser i henhold til lovgivningen i øvrigt skal lægge Natura 2000-planen til grund. Planen er vedtaget i 2011, hvorefter kommunalbestyrelserne og Naturstyrelsen udarbejder bindende handleplaner, som skal sikre gennemførelsen af Natura 2000-planen. Direkte statslig opfølgning i form af bekendtgørelser o.l. sker dog på grundlag af Natura 2000-planen. Offentlige lodsejere kan vælge at gennemføre Natura 2000-planen direkte i deres drifts- og plejeplaner.

Natura 2000-planen tilsidesætter ikke øvrig lovgivning, og den indsats, som iværksættes for at sikre planens gennemførelse, skal have de fornødne tilladelser, dispensationer m.v. på grundlag af konsekvensvurderinger mm. Der er ikke gennemført en konsekvensvurdering i henhold til habitatdirektivets artikel 6.3 af de enkelte planer, idet der ikke i planen er taget konkret stilling til forvaltningsindsatsens præcise lokalisering eller valgt forvaltningsmetoder. Der er dog i Natura 2000-planen taget stilling til afvejning mellem modsatrettede naturinteresser i de tilfælde hvor sådanne allerede på nuværende tidspunkt i planlægningen kan forudses, og hvor en sådan afvejning er forbundet med og nødvendig for forvaltningen af området. Evt. konkrete konsekvenser af denne afvejning vil blive afklaret i forbindelse med gennemførelsen af planen og valg af virkemidler.

Natura 2000-planens målsætninger er bindende og skal desuden anvendes ved konsekvensvurdering i forbindelse med myndighedsudøvelse, jf. Miljøministeriets bekendtgørelse nr. 408 af 1. maj 2007 (ændret ved bekendtgørelse nr. 1443 af 11. december 2007 med senere ændringer) om udpegning og administration af internationale naturbeskyttelsesområder samt beskyttelse af visse arter.

Indsatsprogrammets retningslinjer er ligeledes bindende og danner grundlag for området's handleplan og eventuelle drifts- og plejeplaner.

Natura 2000-planen koordineres med vandplanen for hovedvandopland Lillebælt og bliver ligesom denne revideret hvert 6. år. De dele af Natura 2000-planen, der vedrører skovbevoksede fredskovspligtige arealer, revideres dog kun hvert 12. år.

Områdebeskrivelse

Natura 2000-området har et areal på 1091 ha og afgrænses som vist på bilag 1. De 590 ha er statsejet og er en del af Haderslev Tunnel-dal, som løber ca. 25 km øst-vest fra Lillebælt til Vojens.

Natura 2000-plan

Natura 2000-området består af Habitatområde nr. H81 og Fuglebeskyttelsesområde nr. F59. På Naturstyrelsens hjemmeside www.naturstyrelsen.dk samt i figur 2 er der angivet, hvilke naturtyper og arter, der udgør udpegningsgrundlaget for dette område.

Udpegningsgrundlag for Habitatområde nr. 81		
Naturtyper:	Næringsrig sø (3150) Vandløb (3260) Surt overdrev (6230) Kildevæld (7220) Rigkær (7230)	Bøg på mor med kristtorn (9120) Bøg på muld (9130) Ege-blandskov (9160) Elle- og askeskov (91E0)
Arter:	Sumpvindelsnegl (1016)	Stor vandsalamander (1166)

Udpegningsgrundlag for Fuglebeskyttelsesområde nr. 59		
Fugle:	Hvepsevåge (Y) Rød Glente (Y)	Isfugl (Y)

Figur 2. Naturtyper, fugle og andre arter, der udgør udpegningsgrundlaget for Natura 2000-området. For fuglenes vedkommende står (Y) for ynglefugl og (T) for trækfugl.

Området strækker sig mod øst til Haderslev Dam. Skovområder dominerer med indslag af vandflader, enge, overdrev og dyrkede arealer. Pamhule Skov er en af de største skove i området. Jordbunden giver gode vækstbetingelser for alle skovtræer. Skoven er oprindelig løvskov, som stadig dominerer. Halvdelen er bøg og desuden vokser der eg, ask og andre løvtræer. Ca. 1/3 af skoven er nåletræ, bl.a. rødgran, ædelgran, douglasgran og kæmpegran. Skovene drives med plukhugst og græsning eller forbliver urørt i henhold til naturskogsstrategien. Der findes mindre arealer med surt overdrev og rigkær. Geologisk er området den indre del af en stor tunneldal, med meget markante sidedale.

De dominerende vandflader er Stevning Dam, Hindemade og Pamhule Sø. Hindemade blev afvandet og opdyrket i 1935, men i 1994 genoprettet som lavvandet sø og eng. Pamhule Sø er beliggende i et dødishul omgivet af bakket terræn ca. 1,5 km syd for Haderslev Dam.

Naturstyrelsen har udpeget Pamhule Skovene som et af landets 14 særlige områder for naturskov.

Pamhule Skov, der er et af områdets største skovarealer, er ynglested for en række sjældne og truede fuglearter, bl.a. rød glente. Foto: John Frikke.

I Natura 2000-områdets østlige del ligger Haderslev Dyrehave, der i dag bliver benyttet til rekreativt brug og som via sin bynære beliggenhed har en stor værdi som naturlokalitet. Dyrehavens sletteområder ned til Haderslev Dam afgræsses i dag af då- og kronvildt. Skovnaturtyperne i Dyrehaven er bøg på muld, ege-blandskov og elle- og askeskov. De er påvirket af hjortenes græsning ved opstamning og nedbidning af undervegetation. Bevoksninger vil ved henfald blive suppleret med selvforyngelse under hegn i området.

Det vigtigste for at bibeholde naturværdierne i dyrehaven er oprettholdelse af den aktuelle drift. Der er i dag en fin balance mellem hjortevildtets græsningstryk og naturtyperne. Det er vigtigt, at fastholde den dynamik, hvor arealerne veksler fra slette over tilplantning med skov til lysåben gammel skov og slette igen. På denne måde kan det fastholdes, at der også på langt sigt vil være gamle og døende træer, ung skov og slettearealer i Dyrehaven.

Området er udpeget for at beskytte en række naturtyper samt arterne sumpvindelsnegl, stor vandsalamander, rød glente, hvepsevåge og isfugl. Rød glente har i de senere år ynglet med flere par.

Skovene er også gode lokaliteter for fugle som duehøg, musvåge, spurvehøg og ravn. Desuden findes fjordterne, stor hornugle, sortspætte, grønspætte og bjergvipstjert. Fiskeørn er ligeledes set i yng-

letiden. Af rødlistede arter kan nævnes lille flagspætte, vandstær og slørugle, der begge har ynglet i området i nyere tid.

I området er der konstateret bilag IV-arterne løvfrø og flere arter af flagermus bl.a. vandflagermus, troldflagermus, dværgflagermus, pipistrelflagermus, brunflagermus, sydflagermus samt muligvis den ved Haderslev Dam konstaterede skimmelflagermus.

Pamhule Skov er en varieret og botanisk set rig skovlokalitet. Der findes uldhåret og nyrebladet ranunkel, skovhundegræs, elfenbens- og skovpadderok samt skov-svingel. Af rødlistede karplanter findes bl.a. kæmpestar og kronløs karse.

Svampene i skovene er gennem årene blevet grundigt undersøgt, og der er fundet ca. 100 rødlistede arter.

I basisanalyserne for Natura 2000-området Pamhule Skov og Stevning Dam findes der en mere detaljeret gennemgang af området. Se Naturstyrelsens hjemmeside www.naturstyrelsen.dk.

Natura 2000-området ligger i Haderslev Kommune og indenfor vandplanområdets hovedvandområde Lillebælt.

Trusler mod områdets naturværdier

I det følgende afsnit skal de oplyste trusler forstås som påvirkninger af naturtyper og arter, der er på udpegningsgrundlaget for Natura 2000-området. Trusler er i den forbindelse aktuelt forekommende og konkrete påvirkningsfaktorer, der enkeltvis eller i samvirke vil kunne forhindre, at naturtyperne og arterne opnår gunstig bevaringsstatus. Det kan dog også være potentielle påvirkningsfaktorer i det omfang, at der er viden om, at påvirkningerne periodevis er forekommet i området, men aktuelt ikke er til stede. Aktuelle påvirkninger, der f.eks. reguleres internationalt eller i anden sammenhæng, og derfor ikke er et anliggende for Natura 2000-planen, kan også fremgå, men vil ikke være en del af denne Natura 2000-plans indsatsprogram.

Arealreduktion/fragmentering: Forekomster af rigkær og surt overdrev er fragmenterede som følge af manglende afgræsning. Rigkær og kildevæld er reducerede som følge af tilgroning og dræning. Naturtypernes tilknyttede plante- og dyrearter er derved i fare for at uddø i området, fordi de mindskede arealer ikke kan opretholde tilstrækkeligt store bestande af de pågældende arter.

Levesteder for stor vandsalamander er fragmenterede, fordi de eksisterende ynglevandhuller vurderes at være for få og ligger for langt fra hinanden.

Levestederne for stor vandsalamander er truede, da der er for få ynglevandhuller med for stor indbyrdes afstand. Vandhullerne er desuden truede af tilgroning og overskygning. Foto: Naturstyrelsen Ribe.

Næringsstofbelastning: De tre søer, Stevning Dam, Hindemåde og Pamhule Sø, påvirkes alle af ekstern næringsstofftilførsel, hvoraf fosfor udgør den største trussel. Spildevandsbelastningen i dag er reduceret markant, men Stevning Dam kan dog stadig karakteriseres som en næringsrig sø, hvor landbrugsdrift i oplandet vurderes, at udgøre den største kilde til næringsstofftilførsel.

Undervandsvegetation er udbredt i Pamhule Sø, men søens næringsstofindhold er højt og søen er næppe i en stabil tilstand. Sammenfattende vurderes det, at et højt fosforindhold udgør en trussel mod alle søerne.

Natura 2000-områdetets småsøer og vandhuller er truet af udvaskning af næringsstoffer fra landbrugsjord.

Det gælder for alle kortlagte naturtyper i Natura 2000-området, at de er truet af luftbåret kvælstof. For alle de kortlagte naturtyper er den nedre tålegrænse overskredet. For den næringsfattige naturtype surt overdrev samt alle skovnaturtyper er den høje ende af tålegrænseintervallerne for kvælstofpåvirkning overskredet for hele

arealet. For rigkær er den høje ende af tålegrænseintervallet overskredet for en mindre del af arealet.

Belastning med organisk stof: Vandløb påvirkes af udledning af organisk stof, og i de søer der ligger nedstrøms, i dette tilfælde Stevning Dam, Hindemade og Pamhule Sø, kan opblomstring af alger medføre reduktion i vandets iltindhold i forbindelse med nedbrydningen af algerne.

Kilder til påvirkning af vandløbene med organisk stof er i dette område sø afløb og spildevand fra spredt bebyggelse.

Tilgroning med krat udgør en trussel mod lysåbne naturtyper som rigkær, overdrev og kildevæld. Tilgroning vurderes at true forekomster af sumpvindelsnegl. Tilgroning med vedplanter forårsager desuden overskygning af stor vandsalamanders yngle vandhuller.

Uhensigtsmæssig hydrologi: Udtørring af eng- og mosearealerne på grund af dræning og grøftning har været udbredt i ådalene i området, og på mange enge er vegetationen domineret af næringselskende kulturensarter. Dræningen af lavbundsarealerne har betydet, at tørven er nedbrudt, hvorved terrænet har sat sig.

Uhensigtsmæssig drift: Intensiv skovdrift kan medføre, at skovnaturtyperne forringes eller ødelægges, f.eks. ved fjernelse af dødt træ, jordbearbejdning eller kørsel i skovbunden. Der er i øvrigt en utilstrækkelig beskyttelse af skovnaturtyper mod bl.a. konvertering til andre træarter.

Hindring af landskabsdynamik: Grødeskæring i vandløbene forhindrer den naturlige dynamik og fastholder en unaturlig tilstand, som medfører forøget sandvandring. Sandvandringen har en negativ effekt på arter og naturtyper.

Rød glente yngler i området. Foto: Per Poulsen.

Forstyrrelser: Især områdets skove er genstand for et udbredt rekreativt brug af forskellig art, som kan medføre forstyrrelser af arter på udpegningsgrundlaget som hvepsevåge og rød glente.

Invasive arter: Der er konstateret mindre forekomster af kæmpebjørneklo i den østlige del af området. Hvis kæmpebjørneklo får lov at brede sig, kan den udgøre en trussel mod habitatnaturtyper i området.

Igangværende pleje og genopretning

Naturstyrelsen har udarbejdet en driftsplan for området, hvor dele af skovene er udlagt til urørt skov, plukhugst eller græsningsskov. I forbindelse med et igangværende projekt er der opsat et antal redeskjul for isfugl i brinkerne langs Tørning Å, hvilket, i mangel af naturlige redeskjul som f.eks. åbne brinker, skrænter og trærødder m.m., vil kunne gavne bestanden, så længe projektet holdes ved lige.

Haderslev Dyrehave plejes i overensstemmelse med driftsplanen for området. Den drives som overdrev og græsningsskov med længelevende bevoksninger og bevoksninger til naturligt henfald. I driftsplanen er følgende bl.a. fastlagt: "Det er målet at udvikle dette skovområdes naturværdier ved distriktets naturpleje, først og fremmest

gennem græsningsdriften. Herunder søges en gunstig bevaringsstatus fastholdt, og oprettet eller opnået for udpegningsgrundlagets arter og naturtyper i Natura 2000-området – blandt andet ved løbende at have det optimale græsningstryk.”

Tilstand og bevaringsstatus/prognose

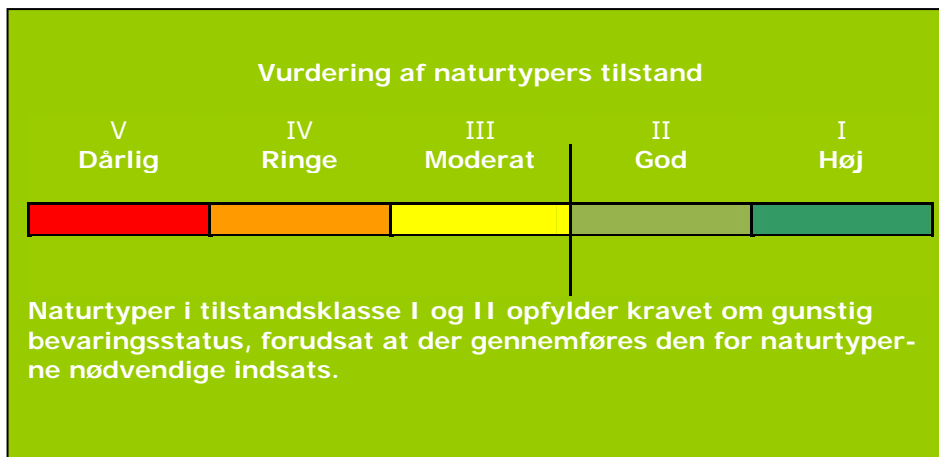
For nogle naturtyper er der udviklet et system til vurdering af den enkelte naturtypes aktuelle *tilstand*, som er et udtryk for typens aktuelle naturindhold og en række andre målbare faktorer.

Bevaringsstatus for naturtyper og arter er derimod en vurdering af, hvordan deres tilstand vil være i fremtiden, såfremt der ikke sker ændringer i udnyttelsen og i de trusler, der eksisterer i dag. Der er således tale om en *prognose* for arternes og naturtypenes udviklingsretning. I de følgende afsnit er der nærmere beskrevet tilstand og bevaringsstatus/prognose for områdets naturtyper og arter.

For skovnaturtyperne i området gælder, at det kun er fredskovpligtige arealer, som på nuværende tidspunkt er kortlagt. Således er tilstanden nedenfor kun vurderet for fredskovpligtige skovnaturtyper.

Vurdering af tilstand

Der er foretaget en vurdering af tilstanden af 23 lysåbne naturtyper og 10 skovtyper, der er kortlagt i basisanalyserne. Desuden er tilstanden vurderet for udvalgte forekomster af 5 søtyper. Vurderingen bygger på et system, der inddeler forekomster af Habitatdirektivets naturtyper i 5 tilstandsklasser (figur 3), hvor I (høj) er bedst og V (dårlig) er værst. Som led i beregningen af tilstanden beregnes både et artsindeks, baseret på indholdet af plantearter i en cirkel med radius på 5 m og et strukturindeks, baseret på vegetationshøjden, opvækst af vedplanter, forekomst af drængrøfter m.m. For skovnaturtyperne baseres strukturindeks bl.a. på omfang af jordbearbejdning, afvandringsforhold, forekomst af invasive arter og trækronernes lagdeling i forskellige etager.

Figur 3. Tilstandsklasser for naturtyper.

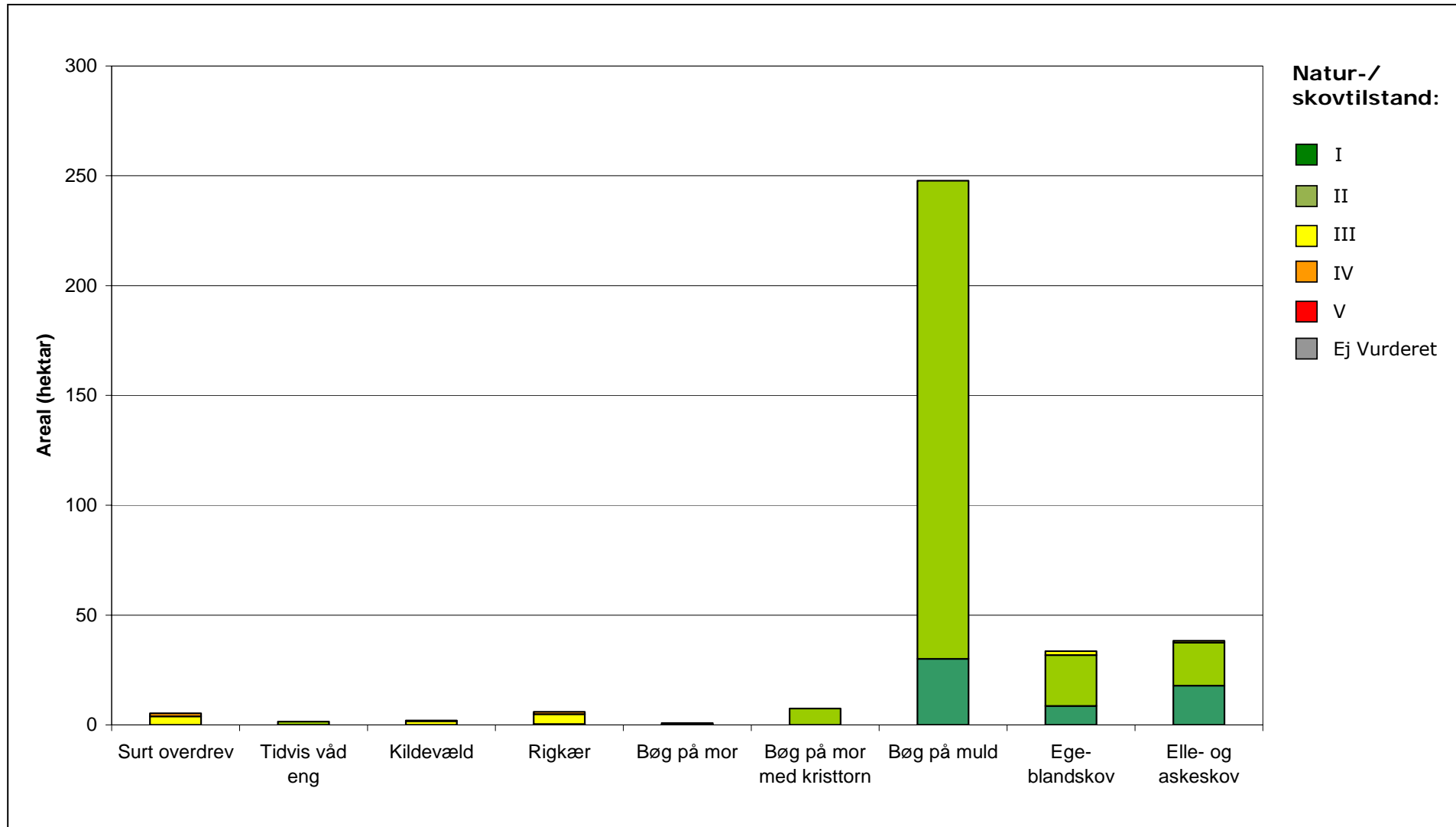
Strukturindeks og artsindeks for den enkelte naturtype vægtes sammen til naturtypens tilstandsklasse på arealet. Et højt strukturindeks kombineret med et lavt artsindeks viser, at naturarealet har forudsætninger for et højt naturindhold, men at de karakteristiske arter ikke er til stede.

Et højt artsindeks kombineret med et lavt strukturindeks kan anvendes som et redskab til at lokalisere artsrige forekomster med et stort behov for pleje eller anden indsats.

I figur 4a og 4b er vist natur/skovtilstanden for Natura 2000-områdets naturtyper. Kun en mindre del af vandhullerne er tilstandsvurderet og er derfor ikke medtaget i figuren.

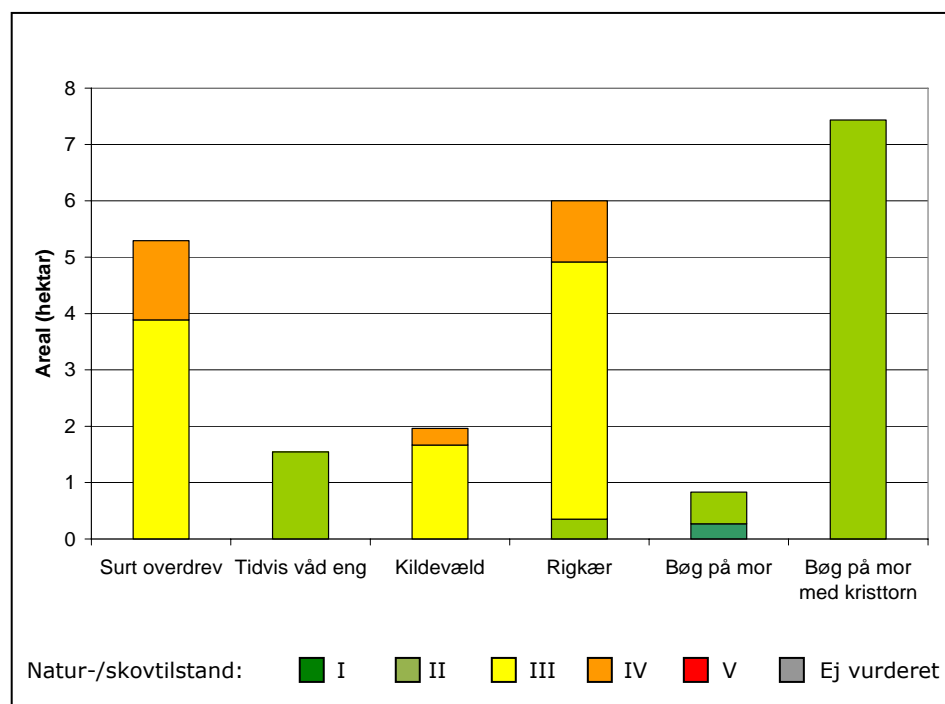

Natura 2000-plan

Figur 4a. Natur-/skovtilstand for de af Natura 2000-områdets naturtyper, som er tilstandsvurderet. Naturtyper med meget lille areal er ydermere vist i figur 4b.

Natura 2000-plan

Figur 4b. Natur/skovtilstand for de af Natura 2000-områdets naturtyper, som er tilstandsvurderet (bøg på muld, ege-blandskov og elle-askeskov udeladt).

Surt overdrev er registreret på 5,3 ha i områdets vestlige del. Hele arealet er i dårlig til moderat naturtilstand. Både artsindeks og strukturindeks indikerer, at vegetationen er præget af forholdsvis almindelige arter, og at strukturen er påvirket negativt af begyndende tilgroning.

Der er registreret to mindre forekomster af tidvis våd eng i god naturtilstand. Kildevæld og riggær er sammenlagt registreret på 8 ha. Enkelte forekomster har et forholdsvis højt artsindeks, hvilket indikerer, at de karakteristiske arter findes i området, men langt hovedparten af arealet er i moderat-ringe naturtilstand på grund af både dårlig struktur og et lavt artsindhold.

For skovtyperne samlet gælder, at skovtilstanden for 324 ha er vurderet til høj eller god tilstandsklasse, og resten, dvs. 3 ha, er vurderet til moderat tilstandsklasse.

Natura 2000-plan

Ti af områdets knap 30 småsøer er tilstandsvurderet. Syv søer er i ringe til moderat naturtilstand, mens de sidste tre er i god naturtilstand.

Se kort med tilstandsvurdering af de enkelte forekomster i Natura 2000-området på Naturstyrelsens hjemmeside www.naturstyrelsen.dk under "Se på kort".

Der er endnu ikke udviklet et system til vurdering af tilstanden for en række lysåbne naturtyper, marine naturtyper, større søer, vandløb samt fugle og andre arter.

Vurdering af bevaringsstatus/prognose

Miljømålsloven og skovloven fastsætter som et overordnet mål, at naturtyper og arter, som Natura 2000-områderne er udpeget for, skal have en gunstig bevaringsstatus. Gunstig bevaringsstatus er defineret i Habitatdirektivet (figur 5).

Gunstig bevaringsstatus

En naturtypes "bevaringsstatus" anses for "gunstig", når

- det naturlige udbredelsesområde og de arealer, det dækker inden for dette område, er stabile eller i udbredelse, og
- den særlige struktur og de særlige funktioner, der er nødvendige for dets opretholdelse på langt sigt, er til stede og sandsynligvis fortsat vil være det i en overskuelig fremtid, samt når
- bevaringsstatus for de arter, der er karakteristiske for den pågældende naturtype, er gunstig

En arts "bevaringsstatus" anses for "gunstig", når

- data vedrørende bestandsudviklingen af den pågældende art viser, at arten på langt sigt vil opretholde sig selv som en levedygtig bestanddel af dens naturlige levesteder, og
- artens naturlige udbredelsesområde hverken er i tilbagegang, eller der er sandsynlighed for, at det inden for en overskuelig fremtid vil blive mindsket, og
- der er og sandsynligvis fortsat vil være et tilstrækkeligt stort levested til på langt sigt at bevare dens bestande

Figur 5. Habitatdirektivets definition af gunstig bevaringsstatus på biogeografisk niveau for naturtyper og arter.

Gunstig bevaringsstatus skal generelt opnås inden for hver af Danmarks to biogeografiske regioner, nemlig den kontinentale og den

Natura 2000-plan

atlantiske region. Gunstig bevaringsstatus skal dog ifølge EU's vejledning til direktivets artikel 6 også anvendes på de enkelte Natura 2000-områder, men der findes ingen retningslinjer for, hvorledes denne vurdering skal foretages. Den første Natura 2000-plan laves på grundlag af tilgængelig viden og derfor alene ud fra en prognose for de enkelte naturtypers og arters udvikling.

Prognosen for de kortlagte naturtyper er bestemt på områdeniveau ud fra de enkelte forekomsters natur/skovtilstand og aktuelle trusler og inddeles i *gunstig* eller *ugunstig prognose*.

Naturtyper i tilstandsklasse I (høj tilstand) eller II (god tilstand) har en gunstig prognose, hvis det vurderes, at tilstanden også kan oprettholdes på langt sigt. I mange tilfælde forudsætter det, at der gennemføres den for naturtyperne nødvendige indsats i form af naturpleje, begrænsning af næringsstofftilførsel, forbedring af hydrologiske forhold m.m.

Prognosen for de øvrige naturtyper og alle arterne er baseret på den bedste tilgængelige viden. Her benyttes begreberne *vurderet gunstig*, *vurderet ugunstig* og *ukendt prognose*.

I Natura 2000-området er der foretaget følgende vurdering af prognosen for naturtyper og arter:

Prognosen er gunstig eller vurderet gunstig for:

- *Vandløb med vandplanter, da hovedparten af målsætningerne i medfør af vandplanen er opfyldt.*

Prognosen er ugunstig eller vurderet ugunstig for:

- *Sumpvindelsnegl, på grund af risiko for udtørring og tilgroning med høje græsser, urter og vedplanter som følge af næringsstoffbelastning.*
- *Stor vandsalamander, på grund af fragmentering og tilgroning.*
- *Surt overdrev, på grund af næringsstoffbelastning og tilgroning.*
- *Rigkær, på grund af tilgroning som følge af udtørring og næringsstoffbelastning.*
- *Næringsrige søer, der er næringsstoffbelastede, herunder fosforbelastede.*
- *Bøg på mor, bøg på mor med kristtorn, bøg på muld, egeblandskov og elle- og askeskov på grund af luftbåren kvælstoffbelastning, idet højeste tålegrænse er overskredet på hele arealet.*

Natura 2000-plan

Prognosen er ukendt for:

- *Kildevæld, på grund af manglende data.*
- *Hvæpsevåge, rød glente og isfugl, da det ikke er konstateret om disse arters krav til levesteder er opfyldt i området.*

Prognosen for alle lysåbne naturtyper er ugunstig bl.a. på grund af tilgroning. Foto: Naturstyrelsen Ribe.

Målsætning

Det overordnede mål er at sikre eller genoprette gunstig bevaringsstatus for de naturtyper og arter, der udgør udpegningsgrundlaget i de enkelte Natura 2000-områder (jf. dog nedenfor om eventuelle modstridende interesser).

Der opstilles en **overordnet målsætning** for området. Den overordnede målsætning angiver det overordnede sigte for, hvorledes området skal udvikle sig både for at sikre områdets integritet og en gunstig bevaringsstatus for arter og naturtyper. Målsætningen skal endvidere fremhæve de naturtyper og arter, der udgør den største arealandel af området, og endelig fremhæves forekomster af naturtyper

og arter, der har stor vigtighed på nationalt og/eller biogeografisk niveau. En vurdering af denne betydning foretages efter følgende kriterier:

- Stort areal, levested eller bestand
- Få forekomster
- Truede naturtyper og arter
- Særlige danske ansvarsområder

Der opstilles desuden mere **konkrete målsætninger**, der fastlægger de langsigtede mål for udviklingen i areal og tilstand for de enkelte naturtyper og arters levesteder. Målfastsættelsen tager udgangspunkt i den tilstand, som er vurderet for naturtyper og arters levested efter tilstandsvurderingssystemet. Hvor der ikke er udviklet et sådant system, skal gunstig bevaringsstatus sikres eller genoprettes på baggrund af bedste faglige viden. Da der endnu ikke er udviklet et tilstandsvurderingssystem til brug for vurdering af areal og tilstand af levestederne for fuglearterne, er fastsættelse af målsætningen for de enkelte fuglearter på udpegningsgrundlaget sket på baggrund af en vurdering af, om størrelsen og kvaliteten af levestedet kan rumme bestanden, og ikke på om bestanden rent faktisk er til stede. De i planen angivne bestandsstørrelser er fastsat på baggrund af den officielle danske indmelding til EU.

Såvel overordnet målsætning som de konkrete målsætninger rækker ud over 1. planperiode og beskriver en tilstand, der tager hensyn til potentialet i de lokale naturforhold. Målsætningerne afspejler desuden en afvejning af eventuelle modstridende interesser efter retningslinjer angivet i By- og Landskabsstyrelsen 2009: "Retningslinjer for den statslige Natura 2000-planlægning: Målfastsættelse og indsatsprogram".

Overordnet målsætning for Natura 2000-området

Tunneldalen med de store skovområder, søer, vandløb, enge, rigkær, overdrev og dyrkede arealer er karakteristiske landskabselementer i området. I Natura 2000-området er der særlig fokus på de truede naturtyper: Surt overdrev, rigkær og kildevæld. Der er desuden fokus på naturtypernes funktion som levested for sumpvindelsnegl samt på udpegningsgrundlagets ynglefugle.

Området indeholder stadig et potentiale for udvidelse af arealer med surt overdrev, rigkær og kildevæld. Naturtyperne øges og sammenkædes for at forbedre mulighederne for at bevare og sikre spredningsmuligheder for naturtypernes arter.

Natura 2000-plan

Det overordnede mål for området er:

- *Der sikres god-høj naturtilstand for områdets skov- og lysåbne naturtyper og deres funktion som levesteder for sumpvindhalsnegl, stor vandsalamander, hvepsevåge, rød glente og isfugl.*
- *Områdets næringsrige søer prioriteres højt da naturtyperne er vigtige for områdets integritet og er arealmæssigt tunge.*
- *Rigkær og surt overdrev er prioriterede naturtyper, fordi de er truede nationalt.*
- *I tilfælde af modstridende interesser prioriteres rigkær og kildevæld på bekostning af elle- askeskov.*
- *Skovnaturtypernes areal vil være stabilt eller stigende.*
- *Områdets økologiske integritet sikres i form af en for naturtyperne hensigtsmæssig drift/pleje og hydrologi, en lav næringsstofbelastning og gode sprednings- og etableringsmuligheder for arterne.*

Konkrete målsætninger for naturtyper og arter

Der opstilles følgende konkrete målsætninger, som fastlægger de langsigtede mål for naturtyper og arter i Natura 2000-området:

- *Naturtyper og arter skal have en gunstig bevaringsstatus.*
- *For naturtyper og for arters levesteder, der er vurderet til natur/skovtilstandsklasse I eller II og gunstig prognose, skal udviklingen i deres areal og tilstand være stabil eller i fremgang.*
- *For naturtyper og arters levesteder, der er vurderet til natur/skovtilstandsklasse III-V og/eller ugunstig prognose, skal udviklingen i deres natur/skovtilstand være i fremgang, således at der opnås natur/skovtilstand I-II og gunstig bevaringsstatus, såfremt de naturgivne forhold giver mulighed dertil. Det samlede areal af naturtypen/levestedet skal være stabilt eller i fremgang, hvis naturforholdene tillader det. Navnlig for skovnaturtyperne kan der være tale om en dynamisk situation, hvor det ikke nødvendigvis er de samme forekomster, der over tid bidrager til arealmålet.*
- *Naturtypeforekomster i artsklasse I målsættes til tilstandsklasse I og skal søges udvidet/sammenkædet, hvis de naturgivne forhold gør det muligt.*
- *For naturtyper og arter uden tilstandsvurderingssystem og/eller med en ukendt prognose er målsætningen gunstig bevaringsstatus. Det betyder, at tilstanden og det samlede areal af levestederne for områdets udpegede arter stabiliseres eller øges, således at der er grundlag for nedennævnte bestandstal eller – for arter uden bestandsmål – grundlag for tilstrækkelige, egnede yngle- og fourageringsområder.*

Natura 2000-plan

- *Fragmenterede forekomster af kildevæld søges kædet sammen og udvides inden for delområdet med i størrelsesordenen 0,5-1,5 ha.*
- *Fragmenterede forekomster af surt overdrev sammenbindes ved udvidelse af arealerne. Arealet med surt overdrev øges, så det samlede areal bliver i størrelsesordenen 10-14 ha.*
- *Fragmenterede forekomster af rigkær sammenbindes ved udvidelse af arealerne. Arealet med rigkær øges på sigt, så det samlede areal bliver i størrelsesordenen 20-25 ha.*
- *Antallet af egnede ynglelokaliteter til stor vandsalamander øges, således at deres levesteder vil kunne opretholde levedygtige bestande med mulighed for genudveksling mellem delpopulationer.*
- *Sumpvindelsnegls levesteder opretholdes lysåbne og med en for arten hensigtsmæssig hydrologi. Næringsstofbelastning af levestederne nedsættes til under tålegrænse.*
- *Det sikres, at tilstanden og det samlede areal af levestederne for udpegningsgrundlagets ynglefuglearter er stabilt eller i fremgang og kan danne grundlag for forekomst af rød glente, hvepsevåge og isfugl.*

*Arealer med rigkær øges i størrelse og forbindes for at skabe bedre leveforhold og spredningsmuligheder i landskabet.
Foto: Naturstyrelsen Ribe.*

Modstridende interesser

En målsætning om gunstig bevaringsstatus for en bestemt naturtype kan indebære en nedprioritering af en anden naturtype eller art, og det er nødvendigt at foretage et valg.

Især øgning af arealet med rigkær og kildevæld kan betyde en indskrænkning af arealet af habitatnaturtypen elle- og askeskove, som er opstået ved tilgroning af tidligere lysåbne enge og moser. Hvor der er tale om unge ellesumpe, som enten er plantede eller opstået ved tilgroning af tidligere lysåben natur, prioriteres hensynet til at genskabe større sammenhængende arealer med rigkær. Rydning af elle- og askeskove til genskabelse af rigkær kan ske under forudsætning af, at arealet af skovnaturtypen opretholdes på nationalt biogeografisk niveau. Gamle og veludviklede forekomster af elle- og askeskove skal dog som hovedregel bevares.

Hvis man hæver vandstanden i ådalen væsentligt i løbet af kort tid er der risiko for, at bl.a. rigkærlokalteter bliver så våde, at det ikke er muligt at pleje dem ved afgræsning.

Indsatsprogram

Opfyldelsen af Habitat- og Fuglebeskyttelsesdirektivernes krav om gunstig bevaringsprognose er en opgave som strækker sig over lang tid og kræver en omfattende indsats over flere planperioder. Det er derfor nødvendigt at prioritere indsatsen i den enkelte planperiode. Den nationale prioritering af indsatsen i 1. planperiode er formuleret i 4 sigtelinjer, som lægger niveauet for indsatsen i planperioden. Sigtelinjerne er beskrevet i bilag 3.

Indsatsprogrammet der bygger på de 4 sigtelinjer beskriver indsatsen i den første planperiode 2010-2015 (for skovbevoksede fredskovs-pligtige arealer dog frem til 2021).

Indsatsprogrammet består af en række ***generelle retningslinjer***, som skal sikre den eksisterende naturtilstand. De generelle retningslinjer gælder for alle arter og naturtyper på udpegningsgrundlaget, og den nødvendige indsats vil efterfølgende blive konkretiseret i de kommunale/statslige handleplaner.

Indsatsprogrammet består desuden af en række ***konkrete retningslinjer***, som skal sikre små naturarealer, ubeskyttede naturarealer og særligt truede arter og naturtyper. De konkrete retningslinjer giver en nærmere beskrivelse af den indsats, som i disse særlige tilfælde skal indarbejdes i de kommende handleplaner.

Indsatsprogrammet indeholder ikke bindende krav til kommunernes, Naturstyrelsens eller andre offentlige lodsejeres brug af de virkemidler og tiltag, som skal sikre den nødvendige indsats. Tiltag prioriteres og konkretiseres i handleplanerne eller i andre opfølgende tiltag.

Indsatsprogrammet for Natura 2000-området omfatter nedenstående generelle og konkrete retningslinjer, som tillige er vist oversigtligt i bilag 2.

Generelle retningslinjer

Indsatser efter sigtelinje 1. Areal og tilstand af udpegede naturtyper og levesteder for udpegede arter må ikke gå tilbage eller forringes.

- 1.1 *Reduktion af kvælstof-deposition fra luften på områdets habitatnaturtyper sker ved administration af husdyrgodkendelsesloven der med ændringen af 10. februar 2011 har fastlagt et særligt beskyttelsesniveau af hensyn til bevaringsmålsætningen i Natura 2000-planlægningen. Den øvrige tilførsel af næringsstoffer til typerne reduceres, herunder fra dræntilløb og fodring. For marine naturtyper, større søer og vandløb reguleres tilførslen af næringsstoffer via vandplanen.*
- 1.2 *Der sikres den for naturtyperne mest hensigtsmæssige hydrologi i søer, vandløb, kildevæld og rigkær. Det undersøges nærmere, hvor der er behov for at skabe mere hensigtsmæssig hydrologi i skovnaturtyperne.*
- 1.3 *De lysåbne terrestriske naturtyper sikres en hensigtsmæssig ekstensiv drift og pleje. Vandløb med vandplanter sikres gode fysiske og kemiske forhold samt kontinuitet. Denne indsats sikres via vandplanlægningen.*
- 1.4 *Skovnaturtyperne sikres en skovnaturtypebevarende drift og pleje. I særlige tilfælde kan permanent ophør af drift i skovnaturtyper (urørt skov) være nødvendigt for at opfylde direktivforpligtigelsen primært på arealer, som i forvejen i en længere periode har haft minimal eller ingen hugst.*
- 1.5 *Tilgroning af de lysåbne naturtyper reduceres.*
- 1.6 *Den invasive art kæmpe-bjørneklo bekæmpes så vidt muligt, og dens spredning søges forebygget.*
- 1.7 *Der sikres velegnede levesteder for sumpvindelsnegl, stor vandsalamander, hvepsevåge, rød glente og isfugl.*
- 1.8 *Der sikres levesteder med individuel hensyntagen til den enkelte arts sårbarhed overfor forstyrrelser for rød glente og hvepsevåge.*

Der sikres velegnede levesteder for bl.a. isfugl i området.
Foto: Kim Biledgaard, NatureEyes.

Konkrete retningslinjer

Indsatser efter sigtelinje 2. Små og fragmenterede habitatnaturtyper og levesteder for arter, som ikke kan opretholdes ved drift af det nuværende areal alene, sikres ved arealudvidelse, sammenkædning af arealer, pleje af naboarealer og/eller etablering af spredningskorridorer.

- 2.1 *For hhv. rigkær, kildevæld og surt overdrev sikres sammenhængende arealer med spredningsmuligheder. Rigkær og surt overdrev søges udvidet, jf. sigtelinje 4. Kildevæld søges udvidet med et for naturtypen betydeligt areal.*
- 2.2 *Antallet af ynglebiotoper til stor vandsalamander øges, og artens mulighed for genudveksling mellem delbestande sikres.*

Indsatser efter sigtelinje 3. Naturtyper og levesteder, som ikke er beskyttet af natur- og miljølovgivningen skal sikres.

Natura 2000-plan

- 3.1 *Skovnaturtyper sikres. Der kan dog være tale om en dynamisk situation, hvor det ikke nødvendigvis er de samme forekomster, der over tid bidrager til sikring af en skovnaturtype.*
- 3.2 *Konstaterede forekomster af habitatnaturtyper og levesteder, der ikke er omfattet af lovgivningen, sikres mod ødelæggelse.*

Indsatser efter sigtelinje 4. Der skal gøres en særlig indsats for naturtyper og arter, hvis biogeografiske status er i fare for at blive alvorligt forringet i 1. planperiode.

- 4.1 *Arealet med surt overdrev øges med i størrelsesordenen 2-3 ha.*
- 4.2 *Arealet med rigkær øges med i størrelsesordenen 4-6 ha.*

Forslag til mulige virkemidler

Kommunerne, Naturstyrelsen og andre offentlige lodsejere/myndigheder udarbejder handleplaner, vælger virkemidler og foretager den konkrete forvaltning indenfor rammerne af indsatsprogrammet. Mulige virkemidler nævnt i bilag 2 skal derfor betragtes som eksempler på, hvorledes indsatsprogrammet kan gennemføres.

Sammenhæng og synergi med vandplan

Natura 2000-planen er koordineret med vandplanen. Ifølge Vandrammedirektivet må tilstanden af vandområderne ikke forringes, og vandplanens indsatsprogram vil generelt forbedre den eksisterende vandkvalitet i større søer, vandløb, fjorde og kystvande. Forbedringen sker ved reduktion i tilførslen af næringsstoffer og miljøfarlige stoffer samt stedvis sikring af en mere naturlig hydrologi i ådale. Vandplanen vil desuden forbedre de fysiske forhold og sikre kontinuiteten på udvalgte vandløbsstrækninger. Disse indsatser forventes i de fleste tilfælde at bidrage til at forbedre tilstanden i de vandafhængige habitatnaturtyper og i levestederne for de arter, der er tilknyttet vand.

Der er gode muligheder for at opnå andre synergieffekter mellem de 2 planer, men i enkelte tilfælde kan der opstå konflikter, f.eks. hvor indsats efter vandplanen medfører oversvømmelser af habitatnaturtyper eller levesteder for arter.

Planlagt indsats efter vandplanen der kan påvirke udpegningsgrundlaget i et Natura 2000-område væsentligt, skal konsekvensvurderes i henhold til habitatdirektivets artikel 6, stk. 3. Indsatsen kan i givet fald kun gennemføres, hvis det på grundlag af bedste faglige viden

Natura 2000-plan

dokumenteres, at aktiviteten ikke vil skade bevaringsmålsætningen for området. Potentielle konflikter mellem Vand- og Natura 2000-planen skal som udgangspunkt afdækkes i forbindelse med vedtagelse af vandplanen.

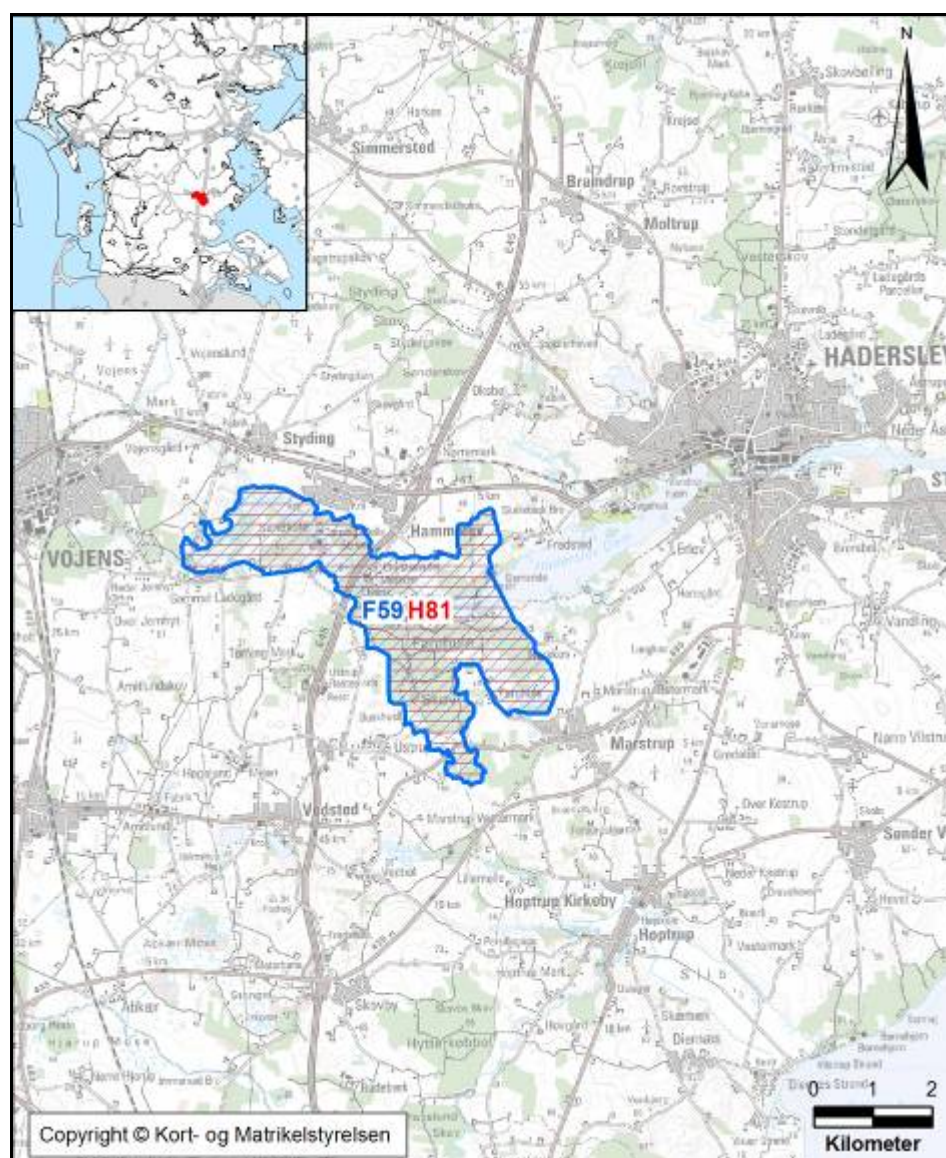
Strategisk miljøvurdering

I medfør af bekendtgørelse nr. 936 af 24. september 2009 af lov om miljøvurdering skal der foretages en miljøvurdering af planer og programmer, der omhandler fysisk planlægning og arealanvendelse, eller som kan påvirke et internationalt beskyttelsesområde væsentligt.

I bilag 4 er der udarbejdet en miljørapport, der belyser konsekvenserne ved at gennemføre Natura 2000-planen for område N92.

Bilag 1. Kort over Natura 2000-områdets placering og afgrænsning

Natura 2000-områdets afgrænsning. Natura 2000-området består af habitatområde H81 (rød afgrænsning) og fuglebeskyttelsesområde F59 (blå skravering). Andre Natura 2000-områder er vist med sort afgrænsning.

Bilag 2. Opsummering af Natura 2000-planen og mulige virkemidler

En opsummering af Natura 2000-planens indhold, mål og indsatsprogram findes samlet i Bilag 2 - opdelt på de naturtyper og arter, der udgør udpegningsgrundlaget for det på gældende Natura 2000-område.

Se www.naturstyrelsen.dk – under opslag om plan for dette Natura 2000-område.

Bilag 2 indeholder endvidere en oversigt over mulige virkemidler, der er eksempler på, hvordan indsatsprogrammet kan gennemføres.

Sammen med bilag 2 findes på hjemmesiden baggrundsmateriale for planerne samlet i basisanalyse og tillæg til basisanalyse samt henvisning til kort over forekomst af de kortlagte og tilstandsvurderede naturtyper.

Bilag 3. Væsentlige naturforvaltningsmæssige opgaver

Ved igangsætningen af Natura 2000-planprocessen blev der identificeret en række væsentlige naturforvaltningsmæssige opgaver. På baggrund her af blev der opstillet 4 sigtelinjer, der formulerer prioriteringen af den nødvendige indsats. Sigtelinjerne sætter dermed rammerne for Natura 2000-planlægningen.

De overordnede rammer er formuleret i nedenstående bilag. Teksten indgik i idéfasen for vand- og naturplanlægningen, juni – december 2007.

Antallet af naturtyper, der kortlægges og tilstandsvurderes er siden udvidet.

Væsentlige naturopgaver

Miljøministeriet har udarbejdet en oversigt over væsentlige naturforvaltningsmæssige opgaver i Natura 2000-planlægningen. Det er de opgaver, som tillægges den højeste prioritet i 1. planperiode fra 2010 til 2015:

Væsentlige naturforvaltningsmæssige opgaver i Natura 2000-planlægningen:

Danmark er ifølge Habitatdirektivet forpligtiget til at iværksætte de nødvendige foranstaltninger, der sikrer eller genopretter en gunstig bevaringsstatus for de naturtyper og arter, der udgør habitatområdernes udpegningsgrundlag.

Samtidig er Danmark forpligtet til, via gennemførelsen af Fuglebeskyttelsesdirektivet, at træffe egnede foranstaltninger med henblik på at beskytte yngle- og rasteområder for en række fuglearter.

Væsentlige trusler mod naturen

En række faktorer udgør de væsentligste trusler mod de direktivudpegede naturtyper og arter:

Næringsstofbelastning medfører markante forringelser af terrestriske naturtyper, søer, vandløb og kystnære farvande først og fremmest som følge af gødskning, afstrømning fra markarealer og kvælstofnedfald. Store mængder næringsstoffer i naturen fremmer ensartede næringskrævende artssamfund på bekostning af et alsidigt plante- og dyreliv og medfører forringede forhold for den biologiske mangfoldighed og naturtyper og arter;

Tilgroning ændrer på afgørende vis levevilkårene for en række plante- og dyrearter, herunder fuglene. Det truer også især lysåbne naturtyper som moser, enge, klitter, heder, overdrev men også egeskove ofte som følge af manglende eller utilstrækkelig drift;

Fragmentering skaber isolation af arternes bestande, hvorved de risikerer at uddø. Foruden et direkte tab af naturareal, forringes de eksisterende naturtypers tilstand og deres økologiske funktioner;

Udtørring er en vedvarende trussel mod mange våde naturtyper og de tilhørende arter som følge af en ændring i de naturlige vandforhold;

Invasive arter er ikke hjemmehørende arter, der spreder sig. De optager plads og fortrænger det oprindelige plante- og dyreliv og findes i dag på mange naturarealer;

Forstyrrelse kan være en afgørende faktor navnlig for truede og sårbare arter, der på grund af levevis og specifikke krav til levested, vil være følsomme overfor menneskelige aktiviteter. Ofte vil truslerne påvirke i samme retning. For eksempel er tilgroning ofte en effekt af næringsstof-belastning og udtørring, tillige er presset på mange arter højt på grund af fragmentering, og det øges yderligere med forekomst af for eksempel invasive arter og menneskelig forstyrrelse.

Overordnet målsætning

Målsætningen er, at de udpegede naturtyper og arter på sigt opnår "gunstig bevaringsstatus". Der skal opstilles en langsigtet målsætning for hvert af de udpegede Natura 2000-områder.

Målsætningen rækker udover 1. planperiode og beskriver en tilstand, der tager hensyn til potentialet i de lokale naturforhold og i de udpegede områder som helhed.

Sigtelinjer for indsatsen i 1. planperiode

Natura 2000-planen skal under hensynstagen til den overordnede målsætning opstille konkrete retningslinjer for indsatsen i 1. planperiode for hvert enkelt beskyttelsesområde. Det kan være en indsats, som strækker sig ud over planperioden, men som skal iværksættes nu.

Opfyldelsen af Habitat- og Fuglebeskyttelses-direktivernes krav om "gunstig bevaringsstatus" er en opgave, som strækker sig over lang tid og kræver en omfattende indsats. Det er derfor nødvendigt at prioritere og målrette indsatsen i den enkelte planperiode. Den nationale prioritering af indsatsen i 1. planperiode fokuserer på at sikre naturtilstanden for udpegede naturtyper og bestandene for udpegede arter. Der vil på baggrund af naturmæssige forskelligheder være regionale forskelle i gennemførelsen af indsatsen.

Sikring af naturtilstanden af eksisterende naturarealer og arter i beskyttelsesområderne

Ifølge direktiverne skal de naturtyper og arter, der udgør områdernes udpegningsgrundlag, have en gunstig bevaringsstatus. Der er således en forpligtigelse til at sikre naturen mindst samme tilstand som ved direktivernes ikrafttræden. Dette kræver ofte en løbende driftsindsats og en vedvarende indsats mod næringsstofbelastningen på de eksisterende naturarealer for at opretholde eller genoprette dem i samme tilstand.

Sikring af de små naturarealer

De små naturarealer er ofte i dårlig naturtilstand, blandt andet fordi de er så små, at påvirkningen fra omgivende arealer har stor betydning. En udvidelse af små naturarealer indenfor beskyttelsesområderne samt eventuelt sammenkædning af arealer via spredningskorridorer og trædesten kan være nødvendig for at opretholde naturtilstanden også på længere sigt.

Sikring af naturtyper og levesteder som lovligt kan ødelægges

Der skal ske en sikring af de naturtyper og levesteder, der ikke er beskyttet mod aktiviteter, som direkte kan ødelægge dem. Det drejer sig for eksempel om skovens naturtyper og sten- og boblerev på havet. Der vil derudover være andre ikke beskyttede levesteder for visse af direktivernes arter, hvor en sikring kan være nødvendig, for eksempel for visse fuglearter.

Indsats for truede naturtyper og arter

For naturtyper og arter, hvis status på landsplan er i fare for at blive voldsomt forringet i 1. planperiode, og hvor der er en fare for, at de forsvinder fra den danske natur på sigt kan en egentlig naturgenopretningsindsats og/eller målrettet drift være nødvendig. Som eksempler på truede naturtyper og arter kan nævnes højmoser, eremit og sortterne.

Natura 2000-planlægningen fastlægger desuden retningslinjer for myndighedernes skønsmæssige beføjelser efter lovgivningen i øvrigt.

Natura 2000-plan

Natura 2000 og Vandrammedirektivet

Gennemførelsen af Vandrammedirektivet og vandplanerne forventes at bidrage til at imødegå nogle af ovennævnte trusler. Eksempelvis genskabes nye naturområder i ådale, og vandkvaliteten vil blive forbedret. Omfanget af synergieffekten mellem Natura 2000 og Vandrammedirektivet vil blive tydelig undervejs i planprocessen. For vandforekomster, der også er omfattet af Natura 2000-direktiverne, vil det strengeste af miljømålene være gældende.

Med målbekendtgørelsen er der fastlagt nærmere retningslinjer for fastsættelse af mål i Natura 2000-områderne og defineret en 5-trinskala for naturtilstanden i 18 lysåbne naturtyper. Et tilsvarende tilstandssystem er under udarbejdelse for de 10 skovnaturtyper og for direktivernes arter. På et senere tidspunkt vil et tilstandssystem for såvel de ferske som de marine naturtyper blive udarbejdet.

Bilag 4. Miljørapport for Natura 2000-planen

Miljørapport for Natura 2000-planen for område nr. 92 Pamhule Skov

- kan læses på Naturstyrelsens hjemmeside, se www.naturstyrelsen.dk under opslag om plan for dette Natura 2000-område.

Naturstyrelsen
Haraldsgade 53
2100 København Ø
www.nst.dk